geton) liike, siis kardheinu (*Ceratophyllum sp.*), okssamblaid (*Hypnum sp.*), vesikarikaid (*Stratiotes sp.*), kuna teises esineb pea ainuvalitsevalt *Hypnum pseudofluitans* v. Klinggr. Kaldail kasvab 1—1.5 m pikkuste hiiglakasvudena haruldane põhja-aruhein (*Festuca borealis* Mert. et Koch). Huvitav on M. v. z. Mühleni poolt tähelepandud järvetaimestiku floristilise koosseisu muutumine aegade jooksul. Nii on kadunud või jäänud haruldaseks mitmed penikeelte liigid (*Potamogeton mucronatus* Schrad., *P. praelongus* Wulf.), mis alles kümmekonna aasta eest esinesid pea valitsevaina, kuna asemele on tulnud uued liigid (*P. lucens* L., *P. Zizii* Mert. et Koch). Ka on tähele pandud uute alamliikide ja teisendite tekkimist (näit. *Potamogeton gramineus*'e juures).

Loomad. Metsade vähesuse tõttu on metsloomist järele jäänud ainult vähemad: jänesed, oravad, harvemini rebased, ja üksikud metskitsed, kuid jõgedes leidub' saarmaid kaunis sagedasti. Linde on juba rohkem: raudkull, kanakull, nepp, mõtus, teder, nurmkana, veelindudest part. — Kalade poolest pole järved iseäranis rikkad. Nii elasid Pangodi järves esialgu ainult kuus liiki: haug, ahven, latikas, linask, kiisk ja luts. Pärastpoole toodi sinna juurde veel siig ja rääbis. Kogrejärves olevat ainult kokri, — sellest ka järve nimetus.

Maastikud. Pinnaehituse ja taimkatte kui ka sellest oleneva asulate rühmituse poolest lahkuminevad põhja- ja lõunapoolne kihelkonna osa moodustavad kumbki isesuguse maastikulise ala. Esimest iseloomustavad tasased, pisut lainjad viljaväljad või neid lahutav lai orulamm, kaetud niiske luhaga ja põõsastikuga. Elamud on rühmitunud siin enamasti ahelküladena, mis asuvad orgude veerudel või põlde läbilõikavate teede ääres. Maastik on üldiselt lage ja vaade ulatub kaugele.

Sellevastu on lõunapoolses kihelkonna osas maastik hoopis kirjum ja vahelduvam. Silmaringi piiravad üksteise takka kerkivad kingud, mille nõlvu katavad punased ja kollased põllud või väike metsatukk; all lohkudes aga vahelduvad tumerohelised soised luhad ja võsastik läikivate järvekeste ja ojadega. Elamud on hajusalt asetunud; üksikute kinkude jalal või nõlvul kulgevad keerulised looklevad teed ühelt kingult teisele.

4. Inimene.

Elamud ja asulad. Vana tüübiline eesti talu elamu on püsinud rohkemal arvul ainult kihelkonna lõunaosas. Põhja pool, linnale lähemal, näeme enamuses uueviisilist, rehetoast eraldi seisvat, kõrgemat ja valgemat täisviilulise laastkatusega või poolkelp-katusega elumaja. Ka savielamuid kohtame. Kõrvalhooned — rehi, tallid ja laudad — on põhjapoolses kihelkonna osas savist või põldkivist ja laastkatustega varustatud akendega, lõuna pool aga enamasti puust ja